

Minister den Anerkjendelse, at det efter mit Skjøn er et fra den høitærede Ministers og Statskolens Stabe anerkjendelsesværdigt Forslag. Det er ikke min Hensigt at karakterisere tidligere Ministers Vestræbelser i den Henseende; men jeg vil til Forskjel fra de Lændens, som laa i de daværende Vestræbelser, sige, at jeg anser dette Forslag for at være praktisk, medens jeg ikke kunde give de tidligere Forslag denne min Anerkjendelse. Altsaa set fra et Statskolestade, gaende ud fra, at Statskolen, den offentlige Bestyrelse af Undervisningen er den eneste rigtige og paa ingen Maade kan og bør slippes, siger jeg, at dette Forslag af den høitærede Minister er overmaade vel værdt at overveie og har Momenter i sig, som jeg tror maa finde Anerkjendelse hos alle fornuftige Mennesker. Men en ganske anden Sag er det, naar man er stillet saaledes til Forslaget, naar man i den Udvikling af Skolevæsenet, som derved vilde fremkomme, ser en ny Sten paa Støtten af den Ibe og dens Udførelse, som jeg i mit Skoleliv, der allerede nu er langt, stadig har kæmpet for; thi da vil man fra Realitetens Side ikke være i Stand til at yde den høitærede Minister nogen Anerkjendelse for det væsentlige Indhold af dette Lovforslag. Jeg siger med Glæde det væsentlige Indhold; thi der er i Forslaget adskillige Momenter, som under alle Omstændigheder ere brugelige, selv om man ikke kunde opnaa en fuldstændig Omdannelse af Skolevæsenet. Jeg vil saaledes pege paa Forskolen med en vis Begrænsning saa vel som paa de Bekostninger fra Statskassens Side, der ere antydede, og paa Spørgsmaalet om Inspektorerne med en vis Begrænsning. Der er altsaa i Forslaget nogle Bestemmelser, som jeg til Trods for det Stade, jeg indtager, vilde kunne tiltræde; jeg skal nærmere komme ind paa enkelte af dem. Spørger man os nu: Men hvad er det da, som vi — og under dette „vi“ indbefatter jeg i dette Tilfælde kun dem, om hvem jeg veed, at de ere enige med mig, og deriblandt det ærede Medlem for Svendborg Amts 3die Valgkreds — hvad er det, som vi fra vort Stade, og jeg tror i fuld Dyrrenstemselse med det før omtalte pædagogiske Geni, kræve affkaffet i Statskolen, vil jeg stræbe i Korthed at betegne dette. Det, vi først og fremmest kræve affkaffet, ikke paa een Gang, men efterhaanden, saa lempelig som muligt, om vi end ikke desmindre afgjort kræve det affkaffet, er Statens Formynderstab for hele Folkets Undervisning, er, ikke alene og saa meget de ydre Betingelser for dette — thi dem kan man endda finde sig i, eller rettere sagt: der er visse ydre Betingelser, som Staten med Nødvendighed maa tage sig af — men ogsaa, og det er dette, jeg nærmest tænker paa, de indre Betingelser for Selvundervisningen. Dette Formynderstab tror jeg ikke er Folket tjenligt, og jeg tror, at Folket, til Trods for Alt, hvad man stiller op derimod,

med Tiden vil affkaffe det. Saa snart vort Folk naaer hen mod den Klarhed og Myndighed med Hensyn til sit eget aandelige Liv, som man maa forvente, at det vil naae hen til, vil det ubønhørligt tage fat paa dette Formynderstab og kaste det til Side som ubrugeligt. Det, at man sidder i Kjøbenhavn og bestemmer, hvilke Sag og hvor meget af disse Sag og paa hvilken Maade disse Sag skulle behandles, er efter min Følelse og ogsaa efter min Anskuelse og klareste Rante aldeles urigtigt. Man kan nu for det Første ikke tvinge Andre til, aandelig talt, at gaa ind i de Vestræbelser, Vedkommende ikke selv vil gaa ind i; det kan man ikke overfor det enkelte Individ og langt mindre overfor et helt Folk. Naar man da forsøger noget Saadant, bliver Følgen deraf kun, at dette Folk stræber at sætte en Modstand derimod, og naar denne Modstand ikke kan blive offensiv, bliver den defensiv, naar den ikke kan blive imødegaaende, bliver den omgaaende, og Resultatet deraf bliver, at medens man tror at yde dette Folk en Undervisning, der har en vis Oplysning til Følge, vil man, naar man efter en Del Aars Forløb ser rigtig efter, finde, at denne ikke er opnaaet, finde, at det oplyste Stade, som man troede, at det store Arbejde og de store Bekostninger skulde have ført til, i Virkeligheden ikke er blevet naaet. Jeg tror, at man paa mange Maader kunde bevise dette overfor det nuværende Skolevæsen, og det til Trods for, at det før omtalte pædagogiske Geni ogsaa i Statskolen har bragt en aandelig Lufning, som har løftet den langt, langt ud over, hvad den nogensinde med egne Kræfter havde kunnet hæve sig til. Jeg siger altsaa, at det kan paavises, at det Resultat, man ventede, ikke er kommet tilstede, og det er min mest levende Overbevisning, at det aldrig vil komme tilstede. — Dernæst vilde vi have affkaffet Skoletvangen og det dertil Hørende, at man gjennem den Dannelse, man paaoktroperer Befolkningen ligesom — jeg havde nær sagt, og det kan heller ikke misforstaaes i denne Sammenhæng — vil paaliste Befolkningen den, og det, uagtet man ikke betænker, at under andre Forhold vil et saaledes ordnet Statskolevæsen blive et af de allerfarligste og skarpeste Vaaben i Vedkommendes Hænder til at fremme sine Planer. Lad os tænke os, at der til sin Tid kom en hel anden Anskuelse med Hensyn til hele Livet og Menneskenes Vilkaar til Storet, at en hel anden Anskuelse enten tillistede eller tiltvang sig Magten, saa vilde netop et saadant Skolevæsen blive et af de allerfarpeste Vaaben til at fremme Vedkommendes Hensigter. Lad mig i denne Forbindelse pege paa, hvad Preussen har gjort i Sønderjylland, hvor Statskolevæsenet har været det allerfarligste og skarpeste Vaaben imod den danske Nationalitet, og det vil blive dens Grav, dersom det fortsættes. Dersom Folket, efter at det var blevet annekteret til det større Land, havde havt sin særegne frie Skoleordning, saa vilde man ikke